

VEKERDI LÁSZLÓ

A „globalizációról” szólva*

Roppant szerencsés ötlet volt, valóságos szerkesztői trouvaille, beválogatni a „Honnan jövünk? Mik vagyunk? Hová megyünk?” kötetbe Poszler György Liget-Könyvekben megjelent 1998-as tanulmányát, melyben összehasonlítja a *Mi a magyar most?* Szép Szó különszámot a *Mi a magyar?* Magyar Szemle kötetével, szakszerűen és szubjektíven.

A jelen kötetről beszámolni kényszerülő recenzens szempontjából elsősorban nem is azért volt szerencsés, mert ezáltal széles (ha nem is föltétlenül tágas) történelmi és szellemi háttérrel kapott (nem merem írni, hogy „nyert”, a szó piacgazdasági vonzata miatt) a jelen Tiszatáj-kötet. Azért volt inkább szerencsés, mert így a recenzensnek van miből kiindulnia, s merhet a beszámoló is hasonlóképpen szakszerű (azaz szakmailag elfogult) és szubjektív (azaz kategorikus) lenni. Kezdem mindjárt ugyanazzal, amivel Poszler az elemzést végzi: „Végigolvastam, végiggondoltam. Nem oldottam meg semmit. Tán nem is akartam megoldani. Csak végigolvasni-végiggondolni. Valami furcsa eredmény – a magam számára – mégiscsak van.” Persze merőben más, mint Poszler Györgynek az összehasonlításból, de a lényeg az, hogy amint neki egyik kötet sem, úgy nekem egyik tanulmány sem tetszik igazán és egészében, az enyémet is beleértve, sőt azt elsősorban. Ez nem holmi captatio benevolentiae kíván lenni: most látom csak, végigolvasva-végiggondolva a kötetet, hogy mennyire reménytelen és haszontalan bármiféle célból segítségért fordulni a történelemhez. De nem kívánom a magam mentségére fecsecelni a szűkreszabott időt. És különben is van a kötetben tanulmány, ami maradéktalanul és egészében tetszett (az alcímét kivéve): az Ágoston Vilmosé. Már azzal megnyerte szakmai elfogultságomat, hogy 1543-al kezd: „Japán történelmének számos tanulságos eseménye közül most elég, ha emlékezünk arra, hogy 1543-ban értek partot a portugál hajósok az ország Kiushu szigetén.” (318.) Emlékszünk? 1543-ban jelent meg Kopernikusz könyve az égi pályák forgásairól, 1543-ban jelent meg Vesalius Anatómiája, 1543-ban adta ki Tartaglia Arkhimédészt Moerbeke fordításában, 1543-ban jelent meg Jacopo da Cremona bilingvis görög-latin Arkhimédészé, 1543-ban létesítette a Padovai Egyetemen Montanus a klinikai orvoslás első tanszékét. Azaz 1543-ban elindult valami – szimbolikusan legalábbis – aminek következtében ma „globalizáció”-ról beszélhetünk, még a környezetvédelmet is beleértve, hiszen ugyancsak 1543-ban jelent meg Leonhard Fuchs *De historia stirpium*-a.

De „beszélhetünk” vagy inkább „kell beszélünk” „globalizációról”, akár tetszik, akár sem; ez itt a kérdés. Jelen kötetben a Szerzők túlnyomó többségének inkább „akár se”, de elkerülhetetlenségét sőt szükségességét ők is elismerik. Ágoston Vilmos persze nem ezért hivatkozik – látszólag legalábbis – 1543-ra, hanem hogy rámutasson, milyen okos tanítványnak bizonyult már akkor a technika területén Japán, s hogyan sikerült önmagát megőrizve még a második világháborús vereség utáni nehéz időkben is egyetlen hatalmas belső piaccá integrálnia önmagát, s ennek a belső piacnak a segít-

* Elhangzott 2000. október 16-án, Szegeden, a Tiszatáj folyóirat „Honnan jövünk? Mik vagyunk? Hová megyünk?” című kötetének bemutatóján.

ségével kiemelkednie a technológiát és a piacot szükségképpen ütköztető modern termelés csapdjából. „Megtehetette: 120 millió lakosnak, ha csak néhány százezer terméket adtak el, már az is fellendítette a hazai termelést. Ha a balti államoktól kezdve Közép- és Kelet-Európán át egészen a ma még bizonytalan helyzetű, de távlatilag ehhez a régióhoz tartozó Balkánig húzódó térségben önálló, közös elveken működő piacgazdaság megteremtésén fáradoznánk [...] létrehozhatnánk egy akkora piacot, mint amellyel Japán is átvészelte a nehéz ötvenes éveket. Ehhez viszont...” Nos, ehhez viszont nagyon sok minden kellene; mindenekelőtt az infrastruktúrák fel- és a nemzet-képek (a különféle de szükségképpen kölcsönösen ellenséges „imagológiák”) leépítése; régi, ostoba, de sajnos ma is nagyon találó szóval az al- és felépítmények bámulatosan becsontosodott egész rendszerének kicserélése újra, ami konzervatív úton, legyen az „Sztráda” vagy „ösvény”, aligha elképzelhető. Nem utolsó sorban pedig „a Nyugatnak is be kellene látnia, hogy a *kétlépcsős integráció* »hatékony« gazdasági és infrastrukturális támogatásának – előbb egy életképesen működő Közép-Kelet-Európa létrehozása, majd csak a későbbiekben történő EU csatlakozásának – sokkal olcsóbb és stabilizálóbb hatása lenne, mint a térség országainak egymás ellen meghirdetett tüsténkedő integrációs versenye.” (325.) Csakhát ez merő utópia; a nyögvenyelő megfogalmazással tán maga A. V. is erre kíván utalni. Azt, amit a Marshall-segélyekkel megtett, létrehozva az Európai Közös Piacot, az EU életképes és egyedül lehetséges csíráját, a Nyugat nem fogja – politikai és katonai kényszer hiányában – még egyszer megtenni. De még ha hajlandó lenne is, hajlandó lenne-e rá Közép-Kelet-Európa? A kérdés szósnoki, hiszen jóformán Ágoston Vilmos szép utópiája az egész kötetben az egyetlen, amelyben ez az alig tíz esztendeje még úton-útfélen emlegetett fogalom egyáltalában előfordul. Mintha egykori legokosabb apostolainak egyike, Fried István is felhagyna már minden reménnyel, „Nem a Monarchia öröksége vesz el – írja Nedjelko Fabio Fiumeregényéről szólva –, az korábban megszűnt már, hanem a város veszíti el arculatát oly módon, hogy messze nem lehetünk bizonyosak afelől, miszerint az erőszakosan betörő új jobb lesz a réginél.” (171.) S itt láthatóan egyáltalában nem csak Fiuméről van szó. Szegény Közép-Kelet-Európa mára legjobb esetben is afféle „politikai prioritássá” sápadt, a „szomszédainkkal történő kiegyezés” formájában. Ekkor azonban mítosz a kettős integráció is, meglehet méginkább az, mint „a térség nagy rendező mítoszai – EU-csatlakozás, NATO, privatizáció, civil társadalom és jogállam.” (323.)

És maga a globalizáció, amellyel így vagy úgy majd mindegyik tanulmány birkózik? És a „nemzettudat”, amellyel valamilyen néven és formában úgyszintén? S hogy egy se hiányozzék a kötetben többször emlegetett prioritásokból: a kisebbségi magyarok védelme? Balla D. Károly *Ki marad le a luxushajóról avagy van-e nemzetstratégiánk?* című tanulmányából (251–258) kellene itt idézzek, de a kontextusból bármit kiragadva „pesszimistaként” lennék, sőt lenne maga Balla D. Károly is elmarasztalható. Pedig csak igazat mond és ragaszkodik a valósághoz. Persze mindkettő ritka (és nem ritkán hivatalosan ritkítandó) tulajdonság manapság mifelénk. (Másokról itt nem beszélek.) Azért inkább Rákos Péter *„És mégis!...”* című esszéjéből idézek befejezésül (lám, még egy tanulmány, amellyel első betűtől az utolsóig egyet értek, még a címbeli három ponttal is, együtt-vallom minden mondatát): „Ha már tudjuk, hogy együtt jövőnk valahonnan, hogy egyfélék vagyunk valamiképpen, mondjuk ki azt is, hogy együtt menetelünk. Csakis együtt. A »globalizációt« mint szót éppenséggel nem kedvelem, olyik velejáróját sem szívelem, de magyar glóbusz nincsen. Ki ne mondjátok, hogy »egyedül vagyunk«. Aki a magyarság sorsát-jövőjét külön akarja választani az emberiség sorsától

és jövőjétől, lehet ezerszer is jóhiszemű, de igazában a magyarság kártevője.” (102). Lényegében ugyanezt az igazságot mondja el Balla D. Károly is, csak hát – ez is a globalizációhoz tartozik – Kárpátaljáról mérhetetlenül keserűbben hangzik mindez, mint Prágából. Ahhoz azonban, hogy a mítoszok felcserélhetőek legyenek emberi nyelvre, ez a felszánt kárpátaljai keserűség éppúgy hozzátartozik, mint a prágai aggódó derűlátás.

De mindezt szebben és tömörebben elmondja Tózsér Árpád verse, melyet „Olasz Sándor szerkesztőúr ankét kérdése kapcsán” vetett papírra (vagy globalizált Personal Computerbe?); hadd idézzem itt legalább a befejező „Dedicatio”-t:

*Mi itt a tanulság?, kérded, barátom.
Ki tudhatja!? Gauguin képén a cím
érthetetlen nyelvű (talán maóri),
mint a teremtés éroppant vásznain.*

Finis, gratias Deo

PLUGOR SÁNDOR: A 100 ÉVES